

Knihovna prof.
Dr. KARLA ČERŠTOVKY

OBČANSKÁ KNIHOVNA

SVAZEK 73-4.

95
11-F-~~11~~

T. G. MASARYK

PROBLÉM MALÝCH NÁRODŮ
V EVROPSKÉ KRISI.

EDVARD BENEŠ

PROBLÉM MALÝCH NÁRODŮ
PO SVĚTOVÉ VÁLCE.

SEMINÁRNÍ
Hist.-práv.

KNIHOVNA
oddělení

VYDÁNO

PÉČÍ MINISTERSTVA

ŠKOLSTVÍ A NÁRODNÍ OSVĚTY

VE STÁTNÍM NAKLADATELSTVÍ V PRAZE

Všecka práva vyhrazena.

Koupil od	
Dostal od	<i>M. Konečný</i>
	za Kčs
№. 35. 950	
Sign:	

Knihkárna Státního nakladatelství v Praze.

Úvodem.

Problém malých národů byl do značné míry řešen a rozřešen světovou válkou. Jeho řešení stalo se jedním z cílů spojenců; osobou profesora Masaryka zasáhl národ náš do tohoto řešení. Prvým politickým vystoupením v tomto směru byla přednáška, kterou prof. Masaryk zahájil školu slovanských studií, zřízenou při londýnské universitě (King's College). President líčí sám význam svého vystoupení v knize „Světová revoluce“:

„Odejel jsem z Paříže 24. září 1915 na stálý, aspoň delší pobyt do Anglie. V Londýně mi nabídla universita londýnská (King's College) profesuru pro slovanské věci; měli být získáni také jiní slovanští odborníci a položen základ pro slovanské oddělení. Nabídku mi učinil jménem rektora Burrowsa několikrát Seton-Watson; zdráhal jsem se přijmout místo, obávaje se, že nebudu mít dost klidu pro vědeckou práci, a nejsem slavistou; ale přece jsem místo přijal. Uposlechl jsem rady svých přátel a učinil jsem dobře. Dojednal jsem s rektorem Burrowsem 2. října. Vzpomínám tu s vděčností a přátelstvím svých styků s tímto výborným znalcem Řecka a novořecké politiky a kultury; vážil jsem si jeho mužnosti a šlechetné starostlivosti o jeho universitu.

Měl jsem vstupní přednášku dne 19. října: Problém malých národů v evropské krizi. Přednáška byla prvním politickým úspěchem větších

rozměrů. Předně jsem se uvedl širšímu politickému publiku londýnskému tím, že ministerský předseda Asquith přijal předsednictví (po anglickém způsobu) při přednášce; protože ochuravěl, zastupoval ho lord Robert Cecil. Toto politické pozadí prospělo naší věci značně. Avšak i věcně přednáška působila dobře a vydatně (také v brožuře anglické i ve francouzském překladě); vyložil jsem tu po prvé politický význam toho zvláštního pásma malých národů, které se v Evropě nalézá mezi Němci a Rusy. Ukázal jsem takto na německý Drang nach Osten v novém osvětlení a také na ruskou politiku. Zejména podstata Rakousko-Uherska a Pruska tím vynikla. Rozčlenění Rakousko-Uherska vyplývalo jako hlavní úkol světové války. A konečně jsem podal, myslím, dosti pádné argumenty proti strachu z t. zv. balkanisace Evropy a přesvědčil, že malí národové mají právo a možnost samostatného vývoje kulturního i státního.

Mnohé listy referovaly o přednášce a bylo pak pozorovat, že působila. O malých národech a možnosti jejich samostatnosti se nadále často mluvilo a psalo věcněji; vůbec vynikal pozitivní úkol války, úkol rekonstrukce: nešlo toliko o obranu proti Centrálním mocnostem, nešlo jen o jejich zkolání — válka byla počátkem veliké rekonstrukce Střední a Východní Evropy, Evropy celé.

Ministerský předseda Asquith slíbil předsedati při přednášce, jak píše prezident Masaryk; ježto ochuravěl, přečetl lord Robert Cecil, podsekretář zahraničního ministerstva, toto poselství ministerského předsedy:

„Svým poselstvím tlumočím nejupřímnější omluvu a lituji, že choroba mně znemožňuje splnit slib,

že budu předsedat při vstupní přednášce profesora Masaryka. Blahopřeji Královské koleji k jeho jmenování a mohu jej ujistit, že vítáme jeho příchod do Londýna i jako učitele — vliv jeho autority a jeho učení jest pocíťován v celém slovanském světě — i jako muže, jehož osobním vlastnostem upřímnosti, odvahy a síly my všichni rádi vzdáváme čest. Věříme, že jeho přítomnost stane se páskou, jíž posílí se sympatie, která spojuje národ ruský a britský.

Spojenci bojují především a v první řadě za svobodu malých národů k tomu konci, aby napříště byly zbaveny tyranství svých mocnějších sousedů a mohly rozvíjet svůj vlastní národní život a zřízení. Především dnes naše myšlenky a naše sympatie jsou obráceny k Srbsku, jehož neohrožená odvaha denně získává naši neomezenou sympatii a obdiv.“

Za deset let po této vstupní přednášce, za poměrů tehdy nečekaných, znamenajících však vítězství myšlenek a ideálů tehdy tlumočených a hájených, přednášel 2. prosince 1925 na téže universitě zahraniční ministr Československé republiky Dr. Beneš o podobném tématu.

Dr. E. Beneš přijel do Londýna, aby 1. prosince 1925 podepsal locarnské smlouvy mírové; nazítří po tomto významném politickém aktu proslavil přednášku na londýnské universitě u příležitosti oslavy desátého výročí založení školy slovanských studií při této universitě.

Shodou okolností se stalo, že tentokrát měl předsedat přednášce lord Robert Cecil, který však onemocněl a byl zastupován lordem Oxfordem (šlechtický titul nedávno propůjčený bývalému min. předsedovi Asquithovi), jenž tak splatil

lordu Cecilovi službu prokázanou mu při zahájení školy slovanských studií.

Lord Oxford-Asquith zahájil přednášku těmito slovy:

„Plním dnes opožděně slib, který jsem dal před desíti lety. Byl jsem tehdy žádán, abych předsedal při zahajovací přednášce Školy pro slovanská studia; přednášela tehdy osobnost ne menší než profesor Masaryk. Byl jsem zastoupen tehdejším svým kolegou lordem Robertem Cecilem. Bylo to v říjnu 1915, na počátku druhého roku světové války; vzpomínám, že jsem tehdy užil slov:

„Spojenci bojují především a v prvé řadě za svobodu malých národů k tomu konci, aby napříště byly zbaveny tyranství svých mocnějších sousedů a mohly rozvíjet svůj vlastní národní život a zřízení.“

To bylo jedním z cílů, v jistém smyslu základním cílem velikého zápasu. Uplynulo velmi mnoho let strádání a obětí, než jsme viděli před sebou dosažení tohoto cíle, ale dosáhli jsme ho. Nikde nebyl výsledek větší než mezi bývalými složkami onoho umělého a nestálého konglomerátu, jímž byla říše rakousko-uherská. Dosáhly samostatnosti jako svéprávné jednotky ve velké rodině slovanských národů. A nikde ve východní Evropě jsme nesledovali tento experiment s větším zájmem a sympatií než v Československu. Dostalo se nám dnes cti účasti jednoho ze státníků, kteří právě podepsali největší a, myslím, nejplodnější mezinárodní smlouvu od doby ukončení světové války. Dr. E. Beneš vynikl nejen posiluje a řídě svůj vlastní stát v dětských jeho letech, nýbrž i pracuje v poradách evropských o spojení národů v harmonické sdružení k cílům politickým stejně jako

hospodářským. Uznáváme služby, jež prokázal mezinárodnímu přátelství a míru, vítáme jej zde z celého srdce a vyslechneme jeho přednášku se zájmem a úctou.“

Pokládáme za historicky i věcně oprávněno vydat v téže knížce obě přednášky — presidenta Masaryka i ministra Beneše — o problému malých národů. Tvoří vnitřně i vývojově celek.

Český překlad přednášky presidenta Masaryka je pořízen podle anglického textu, jež vydal „The Council for the Study of International Relations“ pod titulem: The Problem of Small Nations in the European Crisis.

Přednáška dra. E. Beneše je vydána podle českého konceptu přednášky anglicky proslovené a otištěné v Slavonic Review; zvláštní otisk pod titulem „The Problem of the small nations after the World War“, vydala The School of Slavonic Studies in the University of London, King's College.

O. B.

T. G. Masaryk:

Problém malých národů v evropské krizi.

Úvodní poznámky:

Excelence, lordové, paní a pánové!

Jsem si vědom toho, že Vaše laskavé přijetí platí věci, kterou zastupuji jako profesor této nové stolice, a jsem tím potěšen; vážím si velice cti, kterou mi prokázala londýnská universita, požádavši mne, abych proslovil zahajovací přednášku této nové školy.

Stejně jako přítomní hosté lituji velice, že choroba zabránila ministerskému předsedovi, aby dnes předsedal; lituji toho tím více, ježto vím, jaký zájem projevil při mnohých příležitostech o zdar universit a jiných výchovných ústavů. V tomto případě jest velmi významné, že předseda britské vlády byl ochoten předsedat této přednášce o problému malých národů; několik členů kabinetů a britské vlády častěji už prohlásilo, že ideou a cílem evropské krise jest osvobození a svoboda malých států a národů. Páně Asquithův zájem o slovanské studie jest dobrým znamením a předzvěstí toho, co chei dokázat ve své přednášce; doufám, že to může znamenat i více, že to může být prvním určitým krokem k praktickému řešení problému, o němž mám pojednat.

Mluví-li takto, nechci budit domněni, že směšuji vědu s politikou; ale vědu nesmíme pokládat za něco, co jest jen abstraktní a v oblacích, věda znamená metodické a přesné myšlení o všem, co se dotýká lidského života. Žádný poctivý člověk se nemůže vyhnout přemýšlení o válce; věda, jak soudí francouzský myslitel, který byl živou anti-thesí militarismu, ba i politiky, má předvídat, napřed znát, napřed postihovat budoucnost. Vědec se nevzdává vlastenectví; ale toto vlastenectví nesmí být slepé nebo hluché; musí hlásat to, co shledal pravdivým. Nejvyšším cílem vědy je rozumět cílům života a nalézat správné prostředky, jak uskutečňovat tyto cíle. Věda tudíž, ať je sebe teoretičtější, nezbytně záleží v řádu, který se má vnést do praxe. Slovem, pravá věda, jak v oboru duchovním, tak v politice, řídí a upevňuje vůli. Vůle — neboť člověku nestačí chtít a představovat si, že již provádíme svou vůli — chtít v oboru duchovním a politickém předpokládá jasně vidět, rozumět a znát. Já aspoň soudím, že to jest cílem naší nové školy slovanských studií; vědecké dílo tohoto druhu umožní této zemi, aby rozuměla nejen Slovanům, nýbrž i samé sobě.

I.

1. Mnoho by nám pomohlo, kdybych Vám mohl ukázat dobrou národopisnou mapu evropskou; ale takové mapy není. Tento nedostatek zeměpisného národopisu jest velmi příznačný pro vědecký stav v tomto oboru sociologického studia, který se stal tak významným za války a jako přímý důsledek války. Ještě příznačnější je fakt, že přes válku a stálou diskusi o rozličných národnostech

nemůžete si koupit mapu, jež by Vám ukázala rozlohu různých národů; naleznete politické mapy, železniční mapy atd., ale nenaleznete národopisných map. Přemýšlejte o tom, vlastní otázka této války není graficky zobrazena, ač denně déle než rok nekonečné diskuse jak v tisku, tak ve veřejnosti se točí kolem národnostní otázky. Jen několik odborníků chápe situaci a dává nám ve svých studiích a spisech trochu velmi skoupých dat národopisných.

Do té míry je zakořeněna představa státu jako jediné sociální jednotky, jež v politickém světě padá na váhu. Dnes však jsme nuceni uznat existenci národů a musíme rozlišovat mezi státy a národy; a to znamená přímé zasažení do nepřiměřenosti politických a národopisných hranic. Angličan, mluví-li o svém národě, ztotožňuje národ a stát. Ne tak Srb nebo Čech, poněvadž podle jeho zkušenosti stát a národ se nekryjí, ježto jeho národ je rozšířen buď v několika státech nebo sdílí se o stát s jinými národy. My Slované rozlišujeme velmi jasně stát a národ; Angličan si vede stejně, užívá-li pro označení civilisace národa německého a anglického slov „spirit“ nebo „culture“.

„Statesman's Yearbook“ na rok 1915 vypočítává v Evropě 28 států, pokládáme-li jak Rakousko-Uhersko, tak Německo za jeden stát; je jich však 53, oddělujeme-li Uhry od Rakouska a rozdělíme-li Německo na jeho 25 federálních jednotek.

Vezmeme-li jednu z lepších národopisných map Evropy — žel, německou mapu — nalezneme 62 národů nebo národností. Jinými slovy: v Evropě máme více než dvakrát tolik národů jako států,

a to znamená, že nynější státy jsou národnostně smíšené a že se tyto státy musí skládat z více než jednoho národa. A to dále znamená, že v Evropě je daleko více závislých než nezávislých národů; jen 17 národů jest nezávislých, nebo spíše má své vlastní státní organizace; ale části i těchto nezávislých národů závisí na jiných státech. Vskutku je jen málo států, jež neobsahují více než jeden národ — jen sedm z osmadvaceti. Ale je-li sedm národních států, to neznamená, že těchto sedm států jest vytvořeno sedmi národnostmi; neboť některé státy obsahují touž národnost, a v jiných případech táž národnost je rozdělena mezi různé státy.

A budiž poznamenáno ihned, že tyto národní státy (národní v přesném slova smyslu) jsou vesměs malé, některé z nich jsou nejmenšími státy. Andorra, Dánsko, S. Marino, Lichtenštajnsko, Monaco, Holandsko, Portugalsko. Papežský stát v Římě jest kategorií svého druhu.

Státy prostřední velikosti a tím spíše velké státy jsou vesměs smíšené, ačkoli svým rázem se různí podle poměru, počtu a samozřejmě podle kulturní výše rozličných národních jednotek, z nichž jsou složeny.

Pravidelně jeden národ — vládnoucí — má většinu; v různých státech je tato většina různého stupně. Máme však aspoň jeden příklad, kde se menšina snaží vládnout — Němci v Rakousku a jim bok po boku Maďari v Uhrách.

Rakousko-Uhersko představuje jedinečný typ smíšeného nebo mnohojazyčného státu — poměrně veliký počet různých menších a malých národů tvoří jediný stát. Balkánská federace, o níž tak

mnoho idealistů a i politiků snilo, náležela by přirozeně k témuž typu.

2. Pro náš účel není nutno podávat podrobnou klasifikaci smíšených států; vážné sociologické pojednání o tomto problému žádá přesného popisu národních jednotek v každém jednotlivém státě; jen v tom případě je úspěšné srovnání možné.

Přihlédneme-li k státům, jež jsou přímo účastny války, shledáme, že všechny jsou smíšené, ač v různém stupni. Německo má vedle svých 60 milionů německých obyvatelů šest jiných národností, z nichž dvě v pozoruhodném počtu (Poláky — Francouze); ostatní čtyři: Lužičtí Srbové, Dánové, Čechové, Litevci tvoří jen slabé menšiny. Rakousko-Uhersko obsahuje deset národností; evropské Turecko tři a vedle toho několik zlomků jiných národů (Turci, Řekové, Bulhaři, Arméni atd.; asijské Turecko je ovšem velice smíšené). Bulharsko je smíšené, neboť má velikou tureckou menšinu, nemluvic o zlomcích rumunských atd.

Státy spojenecké jsou také smíšené, ač většinou jinak. Velká Británie má pozoruhodné zbytky neanglických národů, a tak i Francie má rasy, které nejsou francouzské; i Itálie, která se prohlašuje často za příklad národního státu, obsahuje malé zlomky slovanské, německé a albánské. Srbsko má nesrbské menšiny (bulharskou a albánskou); i Černá Hora, nejmenší stát, je smíšená.

Rusko je národopisně jedinečným státem. Mluvím o evropském Rusku; britská říše ovšem má ve svých různých transoceánských dominiích a koloniích mnohem více národů a zlomků národů a ras, ale Velká Británie je hlavně anglická, kdežto pevninské Rusko, ač Rusové jsou v převážné většině, obsahuje mnoho národů, z nichž

některé jsou četné, a kromě toho národy, jež mají svou vlastní kulturu a tradice.*)

3. Srovnáme-li národnostní složení evropských států, pozorujeme nápadný rozdíl mezi východem a západem Evropy. Rozdělíme-li Evropu čarou vedenou od Adriatického moře k moři Baltickému a rozšířenou až k vrcholu zálivu Botnického, nalezneme na západě devatenáct národů; devět z nich tvoří 12 států (Portugalsko, Španělsko, Francie, Itálie, Holandsko, Dánsko, Norsko, Švédsko, Německo, Velká Británie, Belgie, Švýcarsy), ostatní jsou převážně národní zlomky.**)

Západní státy jsou všech velikostí: několik velikých, některé střední velikosti, ostatní malé; je tu jakási národnostní rovnováha.

Východ Evropy poskytuje zcela jinou podívanou. Zde máme jeden veliký národ — ve skutečnosti největší národ v Evropě, zbytek jsou vesměs menší a malé národy, z nichž jen některé mají své vlastní nezávislé státy. Ale ve východní Evropě — a to se týká zvláště Ruska — máme velikou pestrost národních a rasových zlomků.

Východ a západ liší se také počtem a velikostí států. Kdežto západ má osmnáct států, východ má jich jen osm, z nichž dva náleží dílem k západu, dílem k východu. Neboť západ a východ nejsou odděleny ostře a přímou čarou; Německo a Rakousko náleží k západu i k východu.

*) Na zvláštní národopisné mapě Ruska (Ajtov, Národy a jazyky Ruska, Annales de Géographie, 1906), možno napočítat 85 národů několika různých ras, a kromě toho se autor zmiňuje o bezejmenných národnostech.

**) Baskové, Bretonci, Walésané, Irové, Gallové, Rhétorománé, Laponci vedle Slovanů, Albánců a Němců v Itálii.

4. Mluvíme-li o východu a západu Evropy a pravíme-li, že obě poloviny nejsou ostře odděleny, je to proto, že nalézáme zvláštní národopisné pásmo v tak zvané střední Evropě. Od Terstu — Soluně — Carihradu na sever ke Gdansku, Petrohradu v čáře ne přímé, ale zakřivené směrem k Berlínu, v jehož sousedství žijí Lužičtí Srbové, jest větší počet menších národů, jež byly a dosud jsou pod panstvím Německa, Rakouska, Turecka a Ruska. Toto pásmo, složené z východního Pruska, Rakouska-Uherska, Balkánu a západního Ruska, je skutečným a vlastním středem národního antagonismu. Zde otázka národnosti a otázka jazyková jsou politickou vis metrix. Zde vypukla nynější válka; zde je ohnisko, z něhož vychází stálý neklid a nepokoj pro celou Evropu. Toto pásmo je pravým jádrem t. zv. východní otázky, toto pásmo poskytuje nejnaléhavější a nejpálčivější důvod pro novou úpravu politické organizace Evropy. V tomto pásmu menší národy stále zápasí a bojují o svobodu a nezávislost.

Toto pásmo ukázalo evropským státníkům problém malých národů; a tato válka nutí především Spojence, aby se věnovali jeho rozřešení.

Národové toho nebezpečného pásma bývali svobodni, ale byli zbaveni své nezávislosti; někteří jsou vysoce vzděláni a jejich rozsah je značný, jsou největší z malých národů. Konečně je nutno zdůraznit nápadný fakt, že tři z těchto národů jsou rozděleni v různé státy; Srbo-Chorvaté jsou rozděleni mezi čtyři státy a sedm správních celků; Poláci mezi tři státy; Čechové a Slováci mezi dva státy; toto rozčlenění vysvětluje zvláštní význam otázky srbochorvatské, polské a české.

II.

5. Stále mluvíme o národech menších a větších, malých a velkých — jaká pak je správná definice malého a velkého národa? Co činí národ velikým? Co je to otázka malého národa a jak vzniká taková otázka?

Sám pojem velikosti a malosti je relativní a korrelativní; tím spíše, bere-li se počet obyvatelstva nebo rozloha území státu nebo národa za základ třídění.

Nejčetnější obyvatelstvo jest v Rusku, Německu a Rakousko-Uhersku, a v tom smyslu jsou Rusové a Němci největšími národy; Angličané, Francouzové, Italové a Španělové (nepřihlížíme-li k národům mimoevropským) jsou menší. Někteří sociologové snad budou klásti Rusy, Němce a Angličany jako jednu třídu (86—45 milionů), Francouze, Italy a Španěly (40—20 milionů) jako střední třídu. Třetí kategorii by tvořily národy pod 20 milionů, tak Poláci, Rumuni, Srbochorvaté a Čechové, pak by následovali Portugalci, Švédové atd. a konečně by přišlo to, co lze označit jako zlomky nebo tříště národů.

Nepotřebuji ukazovat na to, že takové třídění je založeno jen na počtu a jeho důsledcích; stejně nebude nikdo hledět zmenšovat rozhodnou hmotnou hodnotu těchto matematických výpočtů. My všichni víme nyní, co znamená větší nebo menší vojsko.

Ale číselná velikost národa je kolísavá a také se mění. Od 19. století skoro všichni národové vzrostli co do počtu. Všechny národy se stávají tedy většími, a statistikové mohou vypočítat, kdy se obyvatelstvo jednotlivých národů zdvojnásobí.

Tímto procesem růstu změnil se číselný poměr různých národů vzhledem k faktu, že některé národy rostou rychleji než jiné. Nejnápadnějším příkladem, jenž také částečně vysvětluje tuto válku, je pomalý přírůstek obyvatelstva ve Francii, srovnáme-li jej s rychlým růstem obyvatelstva v Německu. Až do roku 1845 Francie měla více obyvatelstva než Německo, na konci 18. století a počátkem století 19. byli vskutku Francouzové největším národem. Velikou část francouzské historie oné doby možno vysvětlit tímto faktem, stejně jako se nám osvětlí německé dějiny, přihlédneme-li k početnému vzrůstu jeho obyvatelstva. Němci sami se honosí tímto růstem jako jedním ze svých nároků na velikost.

Tím se dotýkáme složitějšího problému dekadence a degenerace; fakt, že roční počet porodů v posledních letech poklesl v mnohých zemích nebo částech zemí, fakt, že změny ve vývoji počtu porodů dějí se velmi často a často velmi náhle, tato fakta, pravím, nutí každého myslícího člověka, aby se zdržel generalizování a odsuzování.

Extrémní němečtí nacionalisté nemají práva odsuzovat Francii a jiné země, kde obyvatelstva přibývá pomaleji než v Německu. Neboť nejen že také v Německu klesá počet porodů, ale nesmí se zapomenout, že převážná většina německých národohospodářů přijímá ve své populační teorii hlavní myšlenky Malthusovy a není nakloněna vidět v tomto překotném růstu obyvatelstva nepochybný důkaz fyzické a mravní síly.

Ale předpokládejme na chvíli, že vzrůst obyvatelstva, přebytek porodů nad úmrtní lze pokládat za měřítko fyzického a i mravního zdraví a síly. V tomto případě populační princip vztahuje

se právě tak na Německo jako na ostatní země. Znalci této otázky vědí, že Anglie byla v 19. století jediným příkladem země, kde se obyvatelstvo ztrojnásobilo, a stejně stojí za to zaznamenat, že v českých zemích českého obyvatelstva rychleji přibývalo než německého obyvatelstva. Připustí němečtí ultranacionalisté důsledky své vlastní logiky v těchto a jiných případech?

Shrnuji: Fyzická velikost a síla, jež i p s o f a c t o je vždy relativní a korrelativní, není zárukou, není základem práva a nadpráví; sedmdesát je zajisté daleko více než deset, ale má sedmdesát právo zbavit deset jejich chleba? Mají právo užívat násilí?

6. Němečtí hurávlasci dovolávají se historie. Dovožují, že historie ukazuje, jak malé státy pomalu, ale jistě mizejí a jsou jen materiálem pro státy veliké. Srovnajte sta malých států v středním věku a i v nových dobách — jsou pohlcovány a polykány většími státy; Prusko samo je příkladem takového pohlcování, stejně Francie, Itálie, Anglie, jedním slovem, všechny velké státy se utvořily z malých. Historie tedy dokazuje, že zákon politického vývoje činí tvoreni velkých států a národů nevyhnutelným. Malé národy a státy, i za nejpriznivějších okolností, mají jen trvání do času, historický vývoj usnadňuje a podporuje růst velikých národů a států; Německo je veliké, větší než ostatní státy až na jedinou výjimku, která je spíše zdánlivá než skutečná; proto jeho oprávněným cílem je světová politika, světová moc.

Prozkoumejme až na grunt tuto pangermánskou imperialistickou teorii. Je naprosto správné, že mnoho set malých států — městských států — bylo pohlceno jedním státem, který stále a stále roste.

Ale ve Francii, Italii, atd. částečně i v Prusku tento proces byl sjednocováním téhož lidu, téhož národa, nikoli podmaňováním cizích národů. Při tom ovšem Prusko a jiné státy si podrobovaly také cizí národy.

Dokazuje-li historie, že malé státy a národy jsou efémerní, dokazuje totéž o velikých státech — vzpomeňte na východní říši, na Alexandra Velikého, na Řeky a Římany, Franky, starou německou říši, na Napoleona. Všechny tyto státy — nikoli národy — trvaly také dočasně. Pangermáni nechápou pravého smyslu politických, nenárodních útvarů, a důvody, na nichž staví, jsou falešné.

Historie je procesem integračním, ale zároveň desintegračním; dvojí tento proces se jeví jako posilování individualismu a zároveň jako růst kolektivismu. Historie nesměruje k uniformitě, ale k různosti, k organisované různosti, která velmi často je nesprávně líčena jako neplodná, jednotvárná, nerozlišená uniformita.

Politicky řečeno, centralisační snahy v sociálním životě jsou stále vyvažovány úsilím o autonomii a federaci ve všech jejich různostech; centralisovaný absolutism je všude brzděn svobodou. Centralisační snahy aristokracie jsou oslabovány individualistickými snahami demokracie. Tento dvojí proces proniká všemi obory sociálního života.

Tak historie odmítá pangermánský argument. Historie ukazuje, že národní státy se rozvíjejí v Evropě. Historie mluví nejen pro velké státy, ale i pro střední a malé státy národní.

Historie mluví pro všechny jednotlivce, pro individualism vůbec; národy jsou přirozené organisace homogenních jednotlivců, a státy, jež

jsou spíše organisace umělé, přizpůsobují se víc a více národům. Tak všeobecná je tato snaha, že početní síla národů nehraje rozhodné role.

Historie ukazuje, že od 18. století princip národnostní sílel a nabýval víc a více politického uznání. Národní individuality, jejich jazyk a kultura neustále nabývaly půdy po celé Evropě, a jazyková práva byla postupně modifikována. Tato práva byla a jsou hájena Itálií, rakousko-uherskými a balkánskými národy; jsou hájena i Německem. Jak tedy může Německo nebo jiný národ žádati pro sebe tohoto práva a zároveň — odpírat je druhým?

Jak silným a jak dalekosáhlým se stalo národní cítění a myšlení v moderní době, dokazuje obrození potlačených národností ve všech státech. Obrození českého národa je zvláště nápadným příkladem a potvrzením všeobecného národního principu. Sociální jednota uvědomělých národů, prolamující staré, politické hranice, jest pravou, protože vše obsahující sociální jednotou, kdežto starý stát byl orgánem politického a vojenského výboje. Funkce státu se tedy měnila a to v souladu s vývojem kulturním. Rakousko a Prusko jsou klasickými příklady antagonismu státu a národnosti. Stát jest autokratický, vládne a ovládá, národ jest demokratický, spravuje, jest sociální a rozvíjí se ze sebe. Proto státy jsou takové, jací jsou národové.

Historie dále ukazuje, že rozmach národního cítění nezamezuje růst internacionalismu a internacionalisace. Nehraju slovy, rozlišuju-li přesně mezi mezinárodností a mezistátností (doufám, že filologové mi prominou toto slovo). Pravý nacionalism se nepřičí internacionalismu, ale odmítáme ony národní šovinisty, kteří ve

jménu nacionalismu utiskují jiné národy, a zavrhujeme onu formu internacionalismu a světoobčanství, která ve skutečnosti uznává jen jeden národ — svůj vlastní a utiskuje druhé. Pravý internacionalism není utlačování, ale také není a-nacionalismem ani anti-nacionalismem.

Učíme se z historie, že se válečný duch zeslabuje, že se militarism stává víc a více defensivní, kdežto dříve byl ofensivní; učíme se z historie, že národové víc a více jsou ochotni pracovat pro sebe a nezáviset na práci jiných. Zmenšuje se lenost, útlaková forma aristokracie, ať u jednotlivců, v třídách, v národech a rasách. Historie posléze ukazuje, že surová síla a množství se méně a méně cení. Nejlepší lidé všech národů jsou zajedno v tom, že oceňují duchovní a mravní síly; humanita je účinným heslem průkopníků všech národů.

Jest pravda a historie to potvrzuje, že lidstvo bojuje o jednotu, ale nebojuje o jednotejnost: Světová federace, nikoli světovláda, consensus gentium — nikoli otroctví národů a ras; organisace, nikoli dobytí Evropy.

Nemýlím-li se, tato válka odhaluje tuto historickou pravdu. Ne *Herrenvolk*, nýbrž národnostní rovnost a stejnost. *Liberté, Egalité, Fraternité* mezi národy, stejně jako mezi jednotlivci. Tyto politické zásady, prohlášené ve Francii jménem humanity, jsou základem demokracie uvnitř každého národa a jsou základem demokratických vztahů mezi státy a národy, demokratického internacionalismu.

Pangermáni se dovolávají marně historie; fakta mluví proti nim. Historie zcela prostě jest *vita magistra*, učitelkou života, ale jest historie

a historie. Ve skutečnosti historie nedokazuje nic, neboť všechna fakta jsou stejně historická — historie dává nám mnoho příkladů brutality a humanity, pravdy i lži. Hunové jsou také historičtí. Správnou otázkou vždy bylo a vždy bude, máme-li se sklánět bez rozlišování před všemi historickými fakty či jsme-li odhodláni ovládati je. Jsem stoupencem realismu, ale duchovní a mravní síly společenské a jejich růst nejsou o nic méně reální než pruští generálové; můžeme a musíme přijmout politický realism, ale nikdy nemůžeme souhlasit s Reaľpolitikou Treitschkeho. Mommsovou, Lagardovou, Bernhardiho atd., kteří zvrátili anthropologii v zoologii. Říkám to, ačkoliv mluvím ve vlasti Darwinově a jeho teorie o přežívání t. zv. nejschopnějšího jedince.

III.

7. Menší a malé národní státy by mohly existovat velmi dobře, ve skutečnosti také existují — z osmdvacíti států nanejvýše sedm může být klasifikováno jako velké nebo jako větší státy; jinými slovy, malé státy převyšují veliké v poměru 3 : 1. Bere-li se toliko velikost za základ, nedíváme se, když slyšíme, že je jen jeden veliký stát, že jen jeden veliký národ má nárok na světovládu.

Podmínky politické nezávislosti menších států jsou tytéž jako států větších. Malé a velké státy mají tytéž přirozené hranice, horské řetězy (*Pyreneje* — české hory), veliké řeky atd. Veliké a skoro všechny malé státy leží u moře, jen Švýcarský a Srbský jsou vnitrozemské, ale tu pak právě Švýcarský podává výmluvný důkaz, že malý stát

může prospívat bez pobřeží mořského. Mnohé malé národy (Čechové, Maďaři) nemají moře.

Celkem tak zvané národní hranice jsou hranicemi politickými, jež si státy vybraly ze strategických důvodů. Národy se šíří bez zřetele k přirozeným hranicím: tyto hranice pozbývají víc a více svého politického významu, neboť kultura a pokrok kulturní značí opanování a ovládnání přírody a jejích slepých sil.

I malé státy a národy dovedly si uhájit své nezávislosti; vezměte, na příklad, malou Černou Horu a jiné balkánské národy proti Turecku, Holandsko proti Španělsku, Švýcarsko (v menší své formě) proti Rakousku atd. Největší státy nedovedly odporovat malým, ale sebevědomým národům, jejichž duch je vyjádřen v proslulých slovech českého vlastence dra Riegra: „Nedejme se!“

Fysické, duševní a mravní vlastnosti menších národů jsou právě tak dobré jako vlastnosti jejich velikých sousedů a utiskovatelů. Jsou Srbové méně udatní než rakouští Němci? Jsou Čechové méně energičtí a stateční, když uhájili a zesílili svou národnost proti Němcům? Dánsko je snad nejkulturnějším národem v Evropě, Čechy mají méně analfabetů než rakouští Němci.

Bylo by snadno uvést nové a nové příklady toho druhu, ale jsem ochoten přiznat, že naproti tomu malé národy zápasí s určitými nevýhodami. Malý národ má omezenější počet ruk a hlav; dělba a organizace práce, fysické i duševní, je méně přiměřená. Má menší počet odborníků, bohatství a blahobyt jsou více omezeny. Ale i tu jsou výjimky: popatřte na Holandsko, Švýcarsko, Čechy atd. Některé malé národy jsou náchylny osvojovat si zvláštní formu bážlivosti, mají nedostatek odvahy

a podnikavosti, někdy mají i jistý ponižující nedostatek přímosti. Nejsou však tyto vlastnosti výsledkem dlouho trvajícího útlaku? Zajisté, tyto a podobné stinné stránky, pokud existují, trvají jen za daných okolností, za tlaku existující soustavy dravého militarismu a hospodářské exploitace. Dejte menším národům svobodu, nevměšujte se do jejich života, nechte je samy, a tyto stinné stránky brzy zmizí.

Ale malé národy mají také některé výhody proti větším národům; jak stinné stránky, tak výhody jsou relativní.

Menší národ rozvíjí jistou mnohostrannost, každá individuální síla a talent se hodnotí a zužitkovává, práce, úsilí a vůbec celý pracovní systém jsou zintenzivněny. Jest velmi dobře známo, že půda drobných sedláků vynáší poměrně více než velkostatky. Celý národ jest, abych tak řekl, dobře uhněten. Palacký, náš veliký český dějepisec, vyzýval svůj národ, aby ztrojnásobil a i zdesateronásobil své úsilí; malé národy jsou opravdu národy pracovníků. V menší obci jest intensivnější vzájemný styk lidí, ideí a citů, lidé lépe znají druh druhu; mohou snáze býti sjednoceni, ačkoli ovšem tato intimitnost má také své stinné stránky. Dr. Fisher, vicekancléř sheffieldské university, ve své studii o hodnotě malých států uvádí fakt, že demokracie, přímá účast lidu na vládě může se lépe rozvíjet v malých státech. Dokládá to mnohými příklady; a zajisté tato myšlenka podnítila návrh Rousseauův rozdělití velké státy na malé obce. Sociologové a historikové vědí, že správní stroj moderního státu vyrostl z malé správy měst. Veliká města ve velikých státech jsou prostředkem proti neomezené expansi. Nechci zatajovat fakt,

že malé národy mohou také být zláhány svůdnými imperialistickými ideály; významnými příklady jsou Maďaři a snad Bulhaři. Básník Kollár, veliký apoštol humanity a národnostní vzájemnosti, správně postřehl, že malé národy mohou být velmi nesnášlivé.

Němečtí imperialisté často nám říkají, že malé národy nemohou vydat velikých mužů: velicí mužové potřebují, tvrdí se nám, velikého prostředí, styku s četnými a velikými duchy. Nevěřím tomu a příkladem uvádím svou vlast; celý svět zná a oceňuje Jana Husa; celý svět se učil od vychovatele Komenského; náboženská obec Jednoty Českých bratří jest divem historie, jak dějepisci praví; zakladatel této církve, Petr Chelčický, veliký předchůdce Tolstého, je víc a více oceňován; náš národ prvý prolomil duchovní centralisaci středověku a odvážil se reformace. Žižka, vůdce husitů, je zakladatelem moderní strategie.

O statečnosti a hrdinství malých národů isme se zmínili; husitské Čechy čelily celé střední Evropě, dějepisci vypravují, že Němci prchali, jakmile zaslechli válečnou píseň husitů (kéž by mohli Spojenci složit podobnou píseň!). Nechťsi mají malé národy jakékoliv nedostatky nebo i chyby, milují svou vlast a svůj národ, a tato láska je podněcuje k energické činnosti na poli politickém a kulturním.

Mluvím o kultuře. Kultura je obtížným a složitým činitelem sociologickým. Chci vyjádřit jen svoje stanovisko. Kultura není plodem jediného národa, velkého nebo malého; jsou různé typy a různé stupně kultury. Nejsem slepým stoupcem Rousseauovým nebo jen obdivovatelem primitivních stupňů kulturních, ale je veliká neschopnost nepřijímat různé formy a stupně kultury,

jak je představují četné národy a části národů, a nechápat, že každý národ musí vypracovávat svou kulturu sám a nezávisle, a ne přejímat ji prostě od jiného národa, i když se nazývá vyšší kulturou. Pasivní přijímání tohoto druhu může být pohodlné, ale je nebezpečné a zhoubné.

Kultura nemůže být vtlučena a vmlácena do národů. Říkají-li Němci, že jsou nositeli civilisace — „Kulturträger“ — je to jen záminka. Polský politik naprosto správně označuje násilné odnárodnování za jedno z velikých sociálních zločinů.

Dr. Fisher, mluvě o drsném a statečném srbském sedláku, velmi vhodně se zmiňuje o baladách, jež pějí o bitvě na Kosovu a na jejich veliký výchovný vliv na jižní Slovany. Za poslední války proti Turkům byl jsem náhodou v Srbsku a srbský důstojník mi vypravoval o svých dojmech z bojiště. Když v čele svého pluku selských vojínů dospěl na Kosovo, proslulé „pole havrání“, smrtelné ticho ovládlo celý oddíl; mužstvo i důstojníci bez rozkazu smekli, pokřičovali se a každý hleděl kráčet tiše, aby nerušil věčného spánku svých hrdinských předků. (V tu chvíli můj přítel, zcela zabrán vzpomínkou na onen vznešený okamžik, nevědomky napodobil jejich krok a jeho hlas klesl v šepot, když vzpomínal mlčení svých vojáků.) Mnoho z oněch větrem ošlehaných tváří bylo skropeno nevědomky slzami, stejně jako tvář mého přítele, když vypravoval. Byl jsem rovněž hluboce dojat líčením jeho dojmů. Kolik německých profesorů, kteří dnes běsní proti Srbsku, jest, myslíte, hodno jedině slzy těchto nevzdělaných sedláků? Kdyby čas dovoloval, analysoval bych stinné stránky velikých národů. Německo samo, jež si činí nárok, že je největší ze všech národů, jest

zmítáno stálým neklidem. Velikost ukládá povinnost -- chránit menší bratry a aspoň pomáhat jim tvořit a organisovat své federace. Balkánští národové se o to pokoušeli, ale z Evropy jim pomoc nepřicházela. Ve všech národech uznává se potřeba sociálních reforem; slabí mají být chráněni silnými a státem. Obdobné zásady platí o poměru velikých států k malým státům a národům. Tak jako není nadčlověka, tak není nadpráva velkých národů. Veliký národ nemá práva užívat svých menších sousedů za hříčky imperialistické choutky a nezfízené touhy po moci. Naopak zas malé národy se nesmějí pokoušet napodobovat veliké; musí se spokojit jít svou cestou.

8. Mluvím-li pro nezávislost malých národů, dobře znám sofistické námitky, paradující jako důvody, že Laponci nemohou tvořit stát a že Kalmuci nemohou mít university. Otázka jest, zdali národové, vědomí své národnosti a dokazující možnost politické nezávislosti hospodářským a kulturním pokrokem a svými požadavky i snahami po svobodě, mohou být nezávislími. Vezměme na př. Poláky, Srbochorváty a Čechy; tyto národy jsou největší z menších národů (dvacet až deset milionů), byly samostatnými, dosáhly vysokého stupně kultury, usilují o svou svobodu i bojují za ni, neboť jsou si naskrze vědomy své národnosti a jsou rozhodnuty nevzdat se svých historických a národních práv.

Jest pravda, že jsou různé stupně a formy nezávislosti. Suverenita je relativní, neboť hospodářská a kulturní vzájemná závislost všech národů stále roste. I největší státy závisí na jiných státech; trojdohoda a trojspolek jsou pravým důkazem toho. Evropa se víc a více federalisuje

a organisuje. A v situaci a vývoji takto daném malé národy se dožadují práva, aby byly pokojnou cestou vřazeny do rostoucí organisace Evropy. Stupeň a forma nezávislosti — autonomie uvnitř státu — federace — suzerenita — personální unie atd. — v každém jednotlivém případě snadno budou nalezeny a formulovány podle ústavních pravidel a zákonů, jakmile bude zásada uznána.

9. Velká Britanie vstoupila do této války, aby chránila malé Belgie, a nyní se ocítá se svými spojenci tvář v tvář otázce ochrany Srbska. Tento vývoj války je téměř logický, neboť cílem Německa jest a bylo: Berlín—Bagdad — užívat národů Rakousko-Uherska jako bezmocných nástrojů a podmanit si malé národy, které tvoří toto zvláštní pásmo mezi západem a východem Evropy. Polsko, Čechy, Srbochorvátsko (Jihoslované) jsou přirozenými odpůrci Německa, jeho Drang nach Osten; osvobodit a posílit tyto malé národy jest jedinou pravou ranou proti Prusku. Svobodné Polsko, Čechy a Srbochorvátsko by byly tak zvanými nárazníkovými státy, jejich organisace by usnadnila a podporovala vytvoření státu maďarského. Velkého Rumunska, Bulharska, Řecka a ostatních malých národů. Má-li tato strašná válka se svými nesčetnými oběťmi nějaký smysl, možno jej nalézt v osvobození malých národů, které jsou nyní ohroženy touhou Německa po výboji a jeho žízni po panství nad Asií. Východní otázka bude rozřešena na Rýně, Vltavě a Visle, nikoli jen na Dunaji, Vardaru a Marici.

Velká Britanie, chráníc svobody Belgie, byla vedena správným cítem spravedlnosti; všechny národy, zvláště nesvobodné, ocenily ušlechtilé rozhodnutí anglického národa; fakt, že Velká Britanie

chráníc Belgie chrání sebe a Asie, nezmenšuje její zásluhy.

Spravedlnost je nejen ušlechtilá, nýbrž je také velmi rozumná a užitečná.

Chci ukončiti doznáním. Připravoval jsem si tuto přednášku právě ve chvíli, když Srbsko bylo ohrožováno útokem Německa a jeho přísluhovačů, Rakouska-Uherska a Bulharska. Ale nejednou mně probleskla skeptická myšlenka: jest nyní čas mluvit o malých národech, když životním zájmem jest prostě poskytnout ochrany jednomu z nich? Cítě tuto nesrovnalost chci se utěšovat slovy slovanského myslitele: „Dobré slovo jest také činem.“ Mohu aspoň slíbit, že všichni učitelé na nové škole slovanských studií nebudou šetřit úsilí, aby škola měla úspěch a aby jí přispěli, i když nedokonale, k vytvoření užších vztahů mezi Británií a slovanským světem.

Edvard Beneš:

Problém malých národů po světové válce.

I. Úvod.

1. Je tomu deset let — přesně to bylo dne 19. října 1915 — co prof. Masaryk, nynější prezident Československé republiky, pronesl na tomto místě svou první přednášku jako profesor King's College o „Problému malých národů v evropské krizi“. Dostalo se mi cti, že jsem byl požádán od p. profesorů školy slovanských studií v Londýně, abych jako universitní kolega měl zde výroční přednášku, která by vzpomněla této události; jistě splním nejlépe svůj úkol, navážu-li na tehdejší projev presidenta Masaryka, ukáži na další vývoj otázky malých národů v Evropě po válce a zdůrazním, jak prof. Masaryk sám měl možnost uváděti v praxi idee, jichž před deseti lety zde v Londýně byl nositelem a obhájcem.

Přednáška profesora Masaryka v říjnu r. 1915 byla pro nás, tehdy československé emigranty, velikou politickou událostí. Neznámé dosud československé hnutí za samostatnost národa vystoupilo v osobě svého representanta a vůdce na vědeckém fóru. Přednáška poskytla nám příležitost, abychom předložili své politické a národní cíle politickému a vědeckému fóru Velké Británie; a pro nás to bylo politickým úspěchem právě pro tuto účast

politických a intelektuálních kruhů britských. Naše hnutí bylo tak podpořeno londýnskou universitou a obdrželo při tom zvláštní podporu projevem ministerského předsedy Asquitha, jemuž choroba zabránila předsedat přednášce a jenž byl zastoupen lordem Robertem Cecillem. Vítám proto s obzvláštní radostí, že šťastnou náhodou dnes předsedá lord Oxford, jenž může tak dnes oplatit lordu Cecilovi službu prokázanou před 10 lety. Jest to pro mne tím větším potěšením, ježto mám tak příležitost jako zástupce malého národa ujistit lorda Oxforda, že jsme nezapomněli a nezapomeneme, že právě on svou památnou řečí v Guildhallu 9. listopadu 1914 poprvé ztotožnil věc spojenců s věcí malých národů.

„Neodložíme dříve meče,“ pravil ve své památné řeči, „dokud nebudou práva malých národů evropských postavena na nedotknutelný základ.“ A o rok později opakoval své ujištění slovy ještě výmluvnějšími, prohlásiv 9. listopadu 1915:

„Ať je cesta dlouhá či krátká, neodpočíneme a neustaneme dříve, dokud nezabezpečíme pro malé evropské státy záruky jejich bezpečnosti a dokud Evropu samu a svět vůbec neosvobodíme od vlády násilí.“

Právě moje dnešní přítomnost zde jest praktickým důkazem, že ať se staly jakékoliv chyby, nebo ať nadešly chvíle váhání v následujících letech, státy, jejichž jménem Asquith mluvil, došly svému slovu, jak co se týče „záruk nezávislosti pro malé národy,“ tak co se týče „konečného osvobození od vlády násilí“ — slova, jež zvlášť se hodí opakovat dnes, den po podepsání smlouvy locarnské, jež, jak všichni pevně věříme, bude prvním pevným krokem k osvobození evrop-

ských národů, jak přátel, tak nepřátel, od starého řádu myšlenkového, pod jehož tlakem jsme žili před desíti lety.

Prominete mi jistě, když za těchto okolností s pohnutím a vděčností vzpomínám těchto událostí, veliké pomoci, již se našim národním aspiracím dostalo od Vás — a jak zvláště bych rád dodal, od lorda Cecila — a veliké přízně a povzbuzení, jehož se nám dostalo během minulých let od každé vlády Velké Británie počínajíc vládou Asquithovou.

Ve své přednášce zabýval se prof. Masaryk především rozdílem mezi státem a národem; ukázal na existenci většího počtu národů nežli států a na existenci národně smíšených států v Evropě, jichž byla před válkou vlastně veliká většina; zdůraznil rozdíl, jenž existoval po této stránce mezi Evropou západní a Evropou střední a jihovýchodní, kde komplikace národnostní byly největší. Učinil závěr, že od Finska až na jih k Řecku jest v Evropě mezi Francií a Ruskem zvláštní nebezpečná zóna malých národů, o jejíž reorganizaci politickou ve světové válce vlastně šlo.

V druhé části přednášky ukazuje prof. Masaryk na rozdíl malých a velkých národů, na tendenci malých národů vytvořit vlastní svůj stát, na vzrůstající svobody národní a jazykové u jednotlivých malých národů v posledním století v Evropě a posléze na teorii pangermanismu v Německu, jež uplatňující se programaticky ve světové válce, měly zarazit vývoj směřující k osvobození malých národů a odůvodnit německou expanzi na východ a eventuálně i budoucí německé vítězství.

Závěr přednášky dokazuje oprávněnost malých států na samostatnost, oprávněnost a nutnost dáti malým národům možnost, aby svou vlastní národní

kulturou pomáhaly oživovat a rozmnožovat kulturu všelidskou; ukazuje na příkladě českém, že se to v historii již dělo a osvědčilo a že tudíž možno doufat, že reorganisační střední Evropy a zřízením nebo sjednocením národů a států: Polska, Československa, Jihoslaviie, Rumunska, Řecka a j., učiní se krok kupředu k správné reorganisační Evropy vůbec a k zajištění míru pro budoucnost proti novým možným expansivním a imperialistickým plánům.

Tyto myšlenky rozvinul prof. Masaryk na počátku války, kdy nebylo ještě patrné, jakého rozvoje se jim dostane dalšími událostmi válečnými, a kdy veřejné mínění v západní Evropě o nich velmi málo vědělo. Svým působením přispěl za války k jejich rozšíření v Anglii, ve Francii, v Rusku a Americe a tím i k velikému jejich uplatnění po válce. Maje za úkol logicky pokračovati v jeho vývodech, chtěl bych promluvit o vývoji myšlenek těch během války a po válce, o výsledcích války po této stránce a o tom, jak problémy malých národů, jsouce přeneseny válkou do praktické politiky, jeví se dnes v praxi v poválečné Evropě.

II. Smysl a filosofie světové války a idea svobody malých národů.

2. Politicky má vývoj Evropy od 15. století dosti přesnou a jednotnou linii. Humanism, renesance a reformace dávají základ modernímu politickému individualismu; filosofie kartesiánská, liberální filosofie anglická, encyklopedisté francouzští připravují tento vývoj, až dochází k anglické, americké a konečně francouzské revoluci

a tím k rozbití středověkých koncepcí feudálně-aristokratických a k vytvoření prvních základů moderního konstitucionalismu. Amerika a všechna západní Evropa podléhá tomuto vývoji a tvoří moderního člověka, osvobozeného od absolutistických pout, hlásající filosofii lidství a úctu k bytosti lidské, filosofii politické a sociální rovnosti a plné politické demokracie moderní.

Uvedené národy a státy prošly ohněm svých politických revolucí a prožily také v boji o postupné uskutečňování ideálů moderní demokracie svou revoluci duchovní; svou politickou revolucí odstranily u svých občanů ne docela, ale přece do velké míry starého ducha feudalismu a aristokratickou a absolutistickou koncepci poddanosti. Vytvořily pojem moderního občana, jenž vládne sám sobě, vládne pro sebe, vládne prostřednictvím sama sebe. Lincoln mluvil o vládě lidu, lidem a pro lid.

Německo, Rakousko-Uhersko, balkánské státy a Turecko přes různé své politické změny v podstatě nikdy nezažily takové politické ani duchovní revoluce, jakou prošly státy západní Evropy a Ameriky. V Rakousku-Uhersku absolutism vládl až do roku 1848, revoluce z toho roku byla hodně přechodná a nedokonaná, potom absolutism znovu ovládl a celé období konstituční od roku 1860 a 1867 bylo ve skutečnosti skrytým absolutismem. Doba od r. 1867 do války je dlouhým zápasem o zachování vnější i vnitřní absolutisticko-aristokratické struktury habsburské říše, kombinované s národnostním útlakem národů neněmeckých a nemaďarských.

V Německu na tom nebyli lépe, ačkoli strohý absolutism a militarism hohenzollernský dával

říši uvnitř i na venek více síly a solidnosti a disciplinovanost Němců snáze to snášela; v Turecku dokonce provedli teprve v roce 1908 jakous takous revoluci v menším měřítku nežli u nás roku 1848. Provést duchovní revoluci v hlavách občanů střední Evropy a vytvořit typ nového občana demokracie bylo nemožné, neboť středověký režim bránil soustavně hromadné výchově k humanitním demokratickým ideálům, ve státech pak složených z několika národů bránil i výchově k národním ideálům a prováděl mravní a ideovou korupci mas národa.

V tomto smyslu rozdělila světová válka svět na dva tábory: na jedné straně Německo dynastické, prosáklé imperialismem a militaristickým duchem; vedle něho Rakousko-Uhersko, které celou svou politickou a sociální strukturou bylo státem středověkým, ovládným velkými faktory povahy aristokraticko-středověké: dynastií, armádou a vojenskou kastou, aristokratickou byrokracií, vysokou církevní hierarchií a částečně vysokými finančními kruhy.

K této nedemokratické alianci právem patřilo Turecko se vši svou orientální filosofií násilí a svými vládními metodami, založenými na mohamedánské theokracii, i Bulharsko s celým vlivem popruštělé dynastie koburské.

Tábor spojenecký se skládal z Francie (a Belgie), která téměř před půldruhým stoletím prožila velkou revoluci a propracovala se povlovně k ideálům moderní politiky demokracie; z Anglie, země klasického parlamentarismu a konstitucionalismu, země, která při svém zvláštním konservatismu dovedla vypracovat v Evropě nejdokonaleji úctu

k lidské individualitě a k osobní svobodě a smířiti ji s povinnostmi k státu a společnosti; z Itálie, jejíž dějiny v posledních šedesáti letech znamenají boj o ideály demokracie, boj proti církevní hierarchii a boj o demokratické sjednocení celého národa; z Ameriky, v níž se přímo klasickým způsobem zrodila moderní svoboda demokratická a v níž vyrostly veliké postavy Washingtona a Lincolna, provádějící politiku demokracie ve jménu ideálu humanity.

Mezi spojence náleželo ovšem také Rusko; jsouc absolutisticky ovládáno a politicky nevyspělé, s nemožným typem monarchismu a bastardního konstitucionalismu, s nemožnými poměry sociálními a prohnitou byrokracií, se špatnými metodami vládními a celkovou středověkou politikou hospodářskou a sociální strukturou náleželo duchem a vývojem do skupiny mocností centrálních. Otázka Ruska ve válce je však kapitolou pro sebe.

Národ náš naproti tomu v českých zemích (nikoli na Slovensku!) stál svým historickým vývojem, svou celou psychologií a svými koncepcemi filosofickými, svou duchovní i sociální strukturou v táboře západní Evropy. Jediný mezi národy střední Evropy prožil plně duchovní revoluci, kterou prošla západní Evropa ve svých politických a sociálních převratech, i když nebyl v mnohých věcech tak daleko jako státy západní. Nechci zde opakovat podrobně to, co je už dost známo o naší duchovní, politické a sociální revoluci ve středověku, vyznačené jmény: Hus, Žižka, Chelčický, Komenský, v níž náš národ se postavil proti Římu, Habsburkům a našemu konservativnímu sousedu německému.

V boji tom bylo u nás pokračováno až do doby nejnovější. Náš obrozenský boj a vývoj v 18. a 19. století vykazuje též ideový a filosofický charakter naší duchovní revoluce; vytváří mimo to novou sociální strukturu našeho národa, jež vznikla politickým, hospodářským a sociálním bojem naší národní společnosti v posledním století proti prostředí rakousko-uherskému. Byl to boj malého českého člověka, rolníka a dělníka, o hospodářské i národní a kulturní uplatnění a osamostatnění. Boj ten se podařil a na začátku války stál v Rakousko-Uhersku náš národ duchovně, kulturně a do značné míry i hospodářsky jako jakýsi ostrov dosti izolovaný v prostředí rakousko-uherském. Jeho postup ve válce a po válce to potvrdil.

Nepotřebuji říkat, že neuvádím Čechy za příklad z touhy, abych stavěl svůj vlastní národ nepřiměřeně v popředí, nýbrž jako typický případ malého národa, který se účastnil války. Mohl bych stejně mluvit o Jugoslavii, Polsku, Rumunsku, Maďarsku, Bulharsku a Řecku a ukázat v této souvislosti, kteří činitelé v jejich národní individualitě určovali a dosud určují jejich všeobecnou pozici mezi národy ve střední Evropě jak v 19. století, tak za světové války a po ní.

3. Ve světové válce bojovaly tudíž proti sobě dva tábory, mající dvě zcela protilehlé filosofické koncepce o politice a struktuře moderní společnosti vůbec. V boji tom podlehla filosofická koncepce, představovaná ústředními mocnostmi, a to i tam, kde na straně vítězných spojenců byl živel, jenž představoval koncepci ústředních mocností. Dokladem toho je právě porážka Ruska.

Tento názor o podstatě a smyslu světové války nebyl a není všude přijímán bez námitek. Mluvíce o rázu a podstatě světové války, stavěli jedni proti sobě především dva velké bloky s celou jejich materiální silou, stát proti státu, jako by šlo jen o nějakou dynastickou a státní prestyž, která chtěla potrestat irredentistické rejdy malého Srbska. U jiných vytvořila se teorie o kapitalistické válce, v níž šlo o kolonie, o cestu na východ, o ovládnutí Asie a o světové trhy; u jiných posléze šlo o boj národa s národem na základě čistě ideje nacionalismu; mluvilo se zejména se strany Němců o nebezpečí ruského kozáctví pro Evropu a o válce Germánů proti Slovanům, atd.

Vzítí jen jediného z těchto činitelů a vysvětlovat jím světovou válku, znamenalo by historii zjednodušovat, jednostranně vykládat a zpovrchnit. Jisto jest, že šlo ve válce také o všecky ty věci v té nebo oné formě. Jisto jest, že u určitých elementů ve Vídni a Budapešti hrál roli silný šovinism protisrbský, prestyžní nadutost a militaristicko-byrokratická ignorance. Některé kruhy v Německu už celá desetiletí vychovávaly německý národ pro expansi na východ, na Balkán, do Malé Asie a do Persie a odůvodňovaly to jednak filosofií pangermánskou, jednak mocensky, politicky a hospodářsky. Jisto jest, že zde byly mocnou vzpruhou také obavy nacionalistů německých a maďarských o moc nad národy rakousko-uherskými. Byl zde konečně stoletý boj Ruska o Balkán a o Cařihrad, v posledních letech vyjádřený rozporem mezi politikou expansivního Ruska a expansivního Berlína, schovaného za potácející se Vídni a Budapešti, jemuž někteří politikové chtěli dávat příliš jednostranně výklad, jako by šlo o spor Slovanů s Germány.

Aniž chci zkoumati, jaké chyby se staly na straně spojenců — a bylo by zbytečno předstírat, že tu chyb nebylo — můžeme mít za to, že to jsou a byli činitelé, z nichž se světová válka zrodila. Najít syntetickou formuli, jež by všechny tyto prvky shrnula, není tudíž snadné; správná koncepce světové války bude ta, která dovede všechny tyto prvky shrnouti ve formuli všeobsahující, ale zároveň dosti výraznou a konkrétní: je to formule výše uvedená.

Světová válka, jsouc tedy výrazem boje demokracie proti absolutisticko-aristokratickému režimu střední Evropy, zdůraznila především dva veliké problémy evropské politiky: otázky politiky národnostní a minoritní a otázky politiky sociální a socialismu. Nechám stranou otázky sociální a budu se zabývat problémem národnostním.

4. Idea národní je produkt doby moderní, výsledkem filosofie renesanční a reformační a humanitní filosofie politiky francouzské revoluce, prohlášení práva člověka a občana. Je uplatněním principů demokracie nikoli na individuum, nýbrž na národ jako celek. Naše obrození čerpá z humanitní filosofie francouzské revoluce své teorie národní svobody, stejně jako činili jiní národové slovanští a stejně jako některé jiné národy čerpají z filosofie té principy svého národního sjednocení (Italie, Německo, Jihoslované). Slovem, filosofie humanity je základem moderní demokracie a z demokracie té přímo plyne právo národa jako celku na svobodu politickou, hospodářskou a kulturní. Proto světová válka, jsouc bojem západního demokratismu proti středoevropskému a východoevropskému absolutismu, stala se ve svých důsledcích

vyvrcholením evropského vývoje za poslední století v boji o osamostatnění porobených národů.

Je charakteristické, že nejsilnější výraz této filosofii dal ve svých projevech za války prezident demokratických Spojených států Wilson a stal se tím v očích všech malých národů jejím nositelem, a že to byla veliká politická a sociální ruská revoluce, která to stejně rozhodně podtrhla a spolu vynutila všeobecné uznání principům o sebeurčení národů v době války. Západní Evropa, držíc v rukou prapor demokratických zásad politických, musila se důsledně chopit i praporu národního osvobození potlačených národů a státi se nositelem národní myšlenky vůbec. Západní spojenci pracovali se k tomuto poznání a k této celkové koncepci jen pomalu a postupně. Po té stránce je neobyčejně poučné sledovat ideovou stránku a vývojovou linii jednak příležitostných projevů jednotlivých spojeneckých politiků, jednak oficiálních projevů kolektivních se strany spojenců, odpovídajících centrálním mocnostem nebo mluvících k veřejnosti ve spojeneckých zemích o podstatě války a jejích cílech.

Vlády Francie, Anglie, Italie a Ameriky mluvily tu sice ve svých projevech o nebezpečí, hrozícím západní civilizaci, o právech demokracie a ohrožené svobody, o právech Belgie a Srbska a malých národů vůbec, ale majíce před sebou odpovědnost za osudy svých zemí ve strašné válce, po celá tři léta posuzovaly otázku především s bezprostředního hlediska svých států a nikoli s hlediska malých národů střední Evropy. Dlouho se domnívaly, že by bylo nejsprávnější věci rychlé uzavření míru s Vídní, takže by Německo bylo poraženo a Rakousko-Uhersko jako jeho protiváha by bylo

zachráněno. Teprve prodloužení války a nadlidské vypětí sil Německa ku prosazení pangermánských plánů za nejvydatnější podpory Rakousko-Uherska donutily spojení přemýšlet hlouběji o podstatě války. Tehdy začalo se chápat, co je pangermanism, Pangermanism byl s hlediska humanitní filosofie zřudou. Jako idea národní je přímým výrazem respektu člověka jedné národnosti k člověku druhé národnosti a tudíž výrazem filosofie čistého lidství, tak je pangermanism filosofií násilí, filosofií nelidství. Pangermanism, jak byl formulován německými filosofií a politiky, Lagardem počínaje, byl popřením moderní ideje národnostní, zásady rovnosti lidí a národů, principu demokracie, popřením všeho, co po stránce ideové před válkou i během války politicky a sociálně představovaly Anglie, Francie, Itálie a Amerika.

Nemožnost západní Evropy zdolatí rychle ohromný nápor pangermánským duchem proniknutého německého militarismu, podepřeného veškerou mocí habsburské monarchie, ukázala velkým spojencům cestu k malým národům ve střední Evropě; ty se staly jejich přirozenými spojenci a cennými pomocníky v boji o nové politické cíle a ideály. Boj mezi ústředními mocnostmi a západem stal se tak jednou svou význačnou stránkou bojem o existenci těchto národů, bojem o ztělesnění jedné z velkých ideí této války, myšlenky národní, v praktickou politickou reorganizací příští Evropy.

III. Důsledky světové války pro malé národy: Politická reorganizace nebezpečného pásma střední Evropy.

5. Válka se skončila na bojišti vítězstvím západní Evropy a porážkou absolutistických států střední

a východní Evropy; zásady demokracie ve velikém světovém boji celkem triumfovaly. Říkám celkem; neznamená to, že úplně.

Ve všech poražených státech byla provedena politická, někde i sociální revoluce. V Německu odstranila Hohenzollerny a četné dynastie německé, zbavila vedoucí německé byrokratické, vojenské a šlechtické kruhy rozhodující moci ve státě a dala přímo nebo nepřímo spoluvládu do rukou stranám lidovým, dělnickým a socialistickým. V Rakousko-Uhersku zničila dynastii, aristokracii, byrokracii, vliv vojska a hierarchie a v celku národnostní utlačování. V Bulharsku odstranila vedoucí kruhy politické a panujícího krále. I v Turecku skončila revolucí politicko-náboženskou, odstraněním dynastie a změnou starého Turecka v Turecko nové. Také celý Balkán podlehl více méně novým revolučním proudům. Vedle Bulharska nejpronikavěji bylo to provedeno v Řecku. Ruský absolutistický stát, nalézající se v kruhu spojeneckém, také padl; odstranil carství a dynastii, jakož i vedoucí kruhy politické a osvobodil sedláka, nejhlubší to důsledek revoluce. Zabředl však v revoluční extrémě převratu bolševického, stejně nedemokratického, jako byl režim předválečný. Z revolucí poválečných je to převrat nejgrandiosnější a bude mít a měl již dosah nejhlubší.

Po stránce praktické mezinárodní politiky imperialistický plán pangermánský byl znemožněn zejména zřízením nových menších států národních ve střední Evropě; tím měla býti v praxi a aspoň v hrubých rysech uplatněna politická filosofie, ke které se během války spojenci propracovali, formulující ji jednak nejjasněji ve své notě prezidentu Wilsonovi z 10. ledna 1917, jednak příji-

majíce později zásady poselství Wilsonových i zásady ruské revoluce o sebeurčení národů.

Proto staré Rakousko-Uhersko bylo odstraněno a jednotlivé části jeho území byly sjednoceny v nové národní státy. Totéž bylo provedeno na Balkáně. Vedle nového Rakouska, Uherska a Bulharska vytvořilo se nové Československo, Jiho-slavie, Rumunsko, Albanie a Řecko, Z rozdělených částí Rakouska, Německa, a Ruska vytvořilo se nové veliké Polsko, z předválečného Ruska vyděluje se pak Litva, Lotyšsko, Estonsko a Finsko. V krajích, nazvaných presidentem Masarykem v jeho výkladu r. 1915 nebezpečným pásmem, vzniká 13 nových menších států. Vyšly z evropského boje o ideály svobody a demokracie a proto většina z nich po stránce státní formy i s hlediska politické a sociální struktury států i národa stala se hodně demokratickými. Vzniklo jedenáct nových republik — některé z nich značné velikosti, jako Německo a Polsko; monarchie, jež se udržely, většinou se hodně demokratisovaly.

6. V duchu ideí poválečné demokracie připravovala se na mírové konferenci v Paříži nejen organizace nových států, nýbrž i jejich budoucnost, t. j. trvalý nebo trvalejší mír a jejich bezpečnost. Princip sebeurčení všech částí jednotlivých národů nebylo lze, a myslím, že ani v budoucnosti nelze plně a důsledně uskutečnit tím, že by státní hranice nových států všude spadaly vjedno s hranicemi národnostními; jednak je vůbec nemožno z důvodů prostě praktických a technických vždy a všude princip ten důsledně provést, jednak politické a mocenské poměry ve vítězných státech v r. 1919 nedovolovaly provedení principu toho

v jeho důslednosti. Byly tu nemožnosti psychologické a mocenské, vnitřně politické.

Zůstaly tudíž i po válce v jednotlivých nových i starých státech značné národnostní menšiny. Tento fakt se stal předmětem ostrých výtek z nedůslednosti a nespravedlnosti proti těm, kteří jsou za nový právní stav střední Evropy politicky odpovědni. Myslím, že jsou to výtky ve většině případů nesprávné; jen některé případy vykazují skutečně zjevné nespravedlnosti národnostní. Starost, aby tyto menšiny se nestaly novou příčinou svárů a nových mezinárodních konfliktů, vedla mírovou konferenci k požadavku záruky se strany zejména těchto nových států ve formě minoritních smluv. Problém tento je dostatečně znám a vedlo by mně daleko, kdybych se měl pokusit o podrobný jeho rozbor.

Stejně v duchu ideí poválečné demokracie pokusili se president Woodrow Wilson, lord Robert Cecil, Leon Bourgeois — jmenuji tyto tři muže jako hlavní reprezentanty těchto principů — formulací paktu o Svazu národů vtělit ideu mezinárodní demokracie v mezistátní závazky, jež by nahradily dosavadní násilné a vojenské vyřizování sporů mezi státy řešením sporů těch cestou dohody a smíru k zajištění pokud možno trvalého míru. Cíle mělo být dosaženo u velikých i malých států prováděním politiky, vyjádřené v paktu o Svazu, jež je a zůstane navždy jedním z nejslavnějších dokumentů politické moudrosti a nejkrásnějším výrazem filosofie humanity a ideí moderní demokracie v oboru mezinárodní politiky. Zároveň je důkazem, že Spojencům ve válce nešlo pouze negativně o obranu proti Centrálním moc-

nostem, nýbrž pozitivně o vybudování a dobudování ideálů humanitních a demokratických.

Aby však bylo cíle toho opravdu dosaženo, bylo by bývalo třeba, aby jednotlivé národy z obou bývalých nepřátelských táborů byly skutečně provedly ve světové válce úplně duchovní revoluci, kterou neprovedly před válkou, aby ji plně prožily a v důsledcích pochopily, co obě tato diplomatická a politická opatření mírové konference měla znamenati pro malé národy. Tomu tak nebylo a není dosud plně ani v jednom, ani v druhém táboře.

V táboře vítězných národů a států vznikly šovinistické proudy, které jsouc uneseny vítězstvím svých přání a cílů, tu a tam snadno zašly daleko proti svým bývalým odpůrcům nebo utiskovatelům. V táboře poražených pak vedle starého odporu k novým ideám vznikl pocit trpkosti a odvety za utrpěnou porážku; proto se zde projevil větší odpor proti zásadám demokracie, které vedly k vítězství západních mocností. V táboře poražených národů vznikl také pocit hořkosti z toho důvodu, že ideje národnostní spravedlnosti nemohly být ve všech případech úplně uplatněny, jak jsem již naznačil.

Proto vidíme vědomý odpor v značné části tábora tohoto proti novému režimu a přímý i nepřímý boj pro režim starý. Nepřímo vede se boj ten také tím, že ideje nového režimu ve střední Evropě a ideje Svazu národů se přijímají od těchto činitelů jen do té míry, pokud mohou sloužiti jako nástroj k boji proti novému řádu státnímu a teritoriálnímu ve střední a jihovýchodní Evropě.

Tak staví se nám teoreticky problém malých národů a států v centrální Evropě po válce. V tom

smyslu je třeba chápat nacionalismy v nových státech. V tom smyslu je to krise nové demokracie evropské a speciálně krise demokracií středoevropských a jihoevropských: neprovedly a neprožily dosud onen duchovní převrat, kterého by válka a potřeby poválečné Evropy od nich vyžadovaly. To platí jednak o národech obou táborů, jednak o národnostních většinách i menšinách v nových státech s národnostními minoritami.

K trvalejšímu míru v Evropě se tudíž přibližíme, přizpůsobí-li se po válce menší národy střední a jihovýchodní Evropy nejen na venek, nýbrž i vnitřně novému stavu věci a provedou-li duchovní revoluci, kterou západní Evropa a Amerika provedly už v 18. a 19. století, uplatňující ji zároveň ve smyslu principů paktu o Svazu národů důsledně v denní praktické politice vnitřní i zahraniční.

To však platí také o Německu. Německo sice provedlo ve válce do značné míry revoluci politickou, ale neprovedlo dosud ve svém celku důsledného přerodu duchovního, kterého je jemu (a Evropě) bezpodmínečně potřebí, má-li býti v Evropě pokoj.

V dnešním Německu je o to boj; boj ten bude dlouhý a těžký. Jsem jist, že se skončí vítězstvím ideálů nové Evropy. Poslední události, jednání v Locarně a jeho ozvěny v Německu by tomu nasvědčovaly.

Z Rakousko-Uherska provedli jsme my v Československu revoluci tu, až na Slovensko, skoro úplně, Rakousko do veliké míry; stejně tak Jiho-slovensko a do značné míry i Rumunsko (které ostatně jako stát románský má jisté výhody kul-

tury latinské). Jediný stát střeoevropský, Maďarsko, ačkoliv prožilo dva převraty politické, podleho nejmně tomuto duchovnímu a mravnímu přerodu, nezměnivši v podstatě nijak své sociální a politické struktury (volební řád a pozemková reforma). Proto sousedé Maďarska zůstávají s ním v jistém smyslu v témž ideovém rozporu, v jakém stáli s ním na počátku války. Pro vývoj ve střední Evropě v budoucnosti je to fakt důležitý.

IV. Politická role malých národů v poválečné Evropě.

7. Naše praktická politika ve střední Evropě byla vědomou prací pro duchovní přerod u nás uvnitř i kolem nás u sousedů pro uplatnění ideálů, jež za války vedly k osamostatnění našeho národa. V tom smyslu je třeba rozumět všemu, co jsme podnikali za posledních sedm let v oborů naší zahraniční politiky. V tom smyslu také uplatňoval se důsledně vliv a činnost presidenta Masaryka ve věcech vnitřních i zahraničních.

Ve věcech vnitřních snažili jsme se uplatnit zásady válečné a poválečné demokracie především v naší konstituci. Ta byla pojata v duchu tak demokratickém, aby mohla především uspokojiti všechny naše minority. Její stěžejní zásady, její volební řády jdou dokonce tak daleko, že se mnohdy naskytuje otázka, zdali se nešlo dále, nežli pro denní praxi politickou bylo nutno a vhodné. Se strany minorit nebyla nikdy vznesena jediná stížnost.

Ve věci minoritních smluv postupováno bylo tak, aby se minoritám konstitucí pojistilo více, nežli od nás žádaly minoritní smlouvy, v Paříži pode-

psané a Svazem národů kontrolované. Za sedm let nebylo u nás jediné vážné otázky národnostní, již by se musela Rada Svazu v oficiálním jednání veřejně zabývat. Postavení minorit národních u nás má totiž zvláštní charakter, jež třeba zdůrazniti. V Československu minority nebojují o zajištění národní existence a národní kultury, jež obhajovati bylo původně úkolem minoritních smluv, nýbrž o účast na spoluvládě a na řízení osudů nikoli jen minorit, nýbrž celé země. Žádáme tudíž od minorit, aby se ztotožnily úplně se zájmem státu a cítily se ve státu svém, neboť mají u nás k tomu všechny podmínky. Pokládáme dnes prostě oposici Němců u nás za oposici jako každou jinou.

Naše minority přiznávají demokracii naši konstituce a našich politických teorií, vytýkají nám však nedemokracii naší vládní a parlamentární praxe. Snad v tom nebo onom mohou míti anebo mají pravdu; jistě není s podivem, jestliže se ve státě novém, ve státě s novou administrací staly nějaké přehmaty. Ale daleko větší přehmaty se staly se strany minorit. Nesmí se zapomínat, že existujeme teprve sedm let, že předtím měli jsme a zažili jsme jen pověstnou praxi vlády a parlamentu rakouského a uherského a že nový stát vede táž generace, která prožívala celé desetiletí rakousko-uherskou politickou a národní reakci. To byla špatná výchova i pro nynější většiny, i pro dnešní menšiny. I v tom jeví se nejlépe, před jakým problémem ve střední Evropě stojíme: je to problém výchovy a krise demokracie, zejména ovšem i problém výchovy národnostních menšin, a je to krise národnostních většin.

Chtěl bych tu připojit něco jen krátce o problému minorit s hlediska, řekl bych, světového. To, co platí o vývoji a probuzení malých nesamostatných národů v centrální Evropě, platí o nesamostatných národech více nebo méně vyvinutých vůbec. Světovou válkou problém ten vyvstal nejen ve střední a jihovýchodní Evropě, nýbrž i v krajích jiných jak v Evropě, tak i v jiných dílech světa. Jde tu především o problémy kolonií, o situaci téměř v celé Asii, v severní Africe, dotýká se to otázky islamismu, otázky asijského Ruska, Číny, Indie, Turecka, atd.

V řadě případů věci ty jeví se i zde jako problémy národních minorit. Problém národních minorit se tudíž stává už dnes a stane se v budoucnosti ještě více otázkou nejen evropskou, nýbrž světovou.

V Evropě samé jsou však minority dnes nejen ve státech středoevropských a východoevropských, nýbrž i ve státech jiných. A tím, že se problém stále více a více politicky sesiluje a zdůrazňuje pro státy malé, objeví se přirozeně a nezadržitelně i pro státy veliké. Německo má 2 $\frac{1}{2}$ milionu minorit. Itálie má přes 1 milion minorit; jsou politikové, kteří hledají minority ve Francii i Anglii, má minority Španělsko, Dánsko, Švédsko, Finsko, nemluví o Rusku. Neuvádím to proto, abych žádal od těchto států politiku tu nebo onu ve věci minorit; konstatuji tato fakta proto, že je třeba si je uvědomit a pochopit, že i v otázce tak zv. minorit je třeba zachovávat jistou míru a umírněnost vůbec. Jinak stala by se otázka ta nejen nejkomplicovanější otázkou politickou pro všechny státy evropské, ale zároveň i jedním z činitelů, jež by působily nejvíce rozkladně na všechny státy bez

výjimky a na konec by vedly k nejtěžším konfliktům, t. j. právě k tomu, čemu se chtějí vyvarovati ti, kdož věnují speciální pozornost minoritám.

Prakticky to znamená: státy mající minority musejí si toho dobře býti vědomy a podle toho politicky spravedlivě a správně s nimi jednat. Evropský vývoj, světová válka, filosofie a názory dnešní doby žádají, aby respektování národní svobody bylo něčím skutečným a opravdovým.

Ale na druhé straně minority právě proto, že je to problém nevztahující se dnes už jen na některé státy, nýbrž že je to otázka politiky světové, si musejí uvědomit, že tak zvaná politika minoritní nesmí býti přeháněna, že má a musí mít své meze, musí býti umírněná a že vůbec lze ji provádět jen až do určité míry. Jinak by vedla k důsledkům opačným. Toho si byl také vždy vědom Svaz národů; doposud byl vždy správně faktorem umírňujícím tam, kde se jevily tendence přehánět.

Chtěl bych tím vším ukázat, jak otázka minorit a malých národů má povahu světovou a jak zodpovědní činitelé politici ve všech státech musí dnes mít na paměti dvě velmi důležité věci:

a) vidět světovost problému malých národů a zejména minorit;

b) stále pomýšlet na problémy téhož druhu, pokud v Evropě i jinde nebyly dosud řešeny, dobře posoudit, jak postupně se stanou aktuálními, připravovat toto řešení a zdůrazňovat, že jsou tak choulostivé a obtížné, že musí v nich vždy převládat klid, umírněnost, rozvaha a jistá sebeobětavost minorit samých; minority samy v zájmu všeobecného míru a tím i v zájmu mateřských národů, k nimž minority náležejí, budou-li rozumné a budou-li správně chápat situaci, nebudou ani

žádat, ani si přání, aby jejich postavení bylo řešeno buď předčasně nebo vůbec ve smyslu radikálním nebo příliš důsledným (t. j. žádajícím vždy a všude samostatnost nebo plnou národní autonomii).

V politice zahraniční postupovali jsme stejně. Válka znamenala pro střední Evropu úplnou desorganisační politickou, přerušení všech styků hospodářských a řešení konfliktů násilím. Po válce jsme potřebovali pro svůj stát rychlou rekonstrukci starých styků; proto jsme v politické a hospodářské spolupráci se sousedy hledali rychlou konsolidaci, upevnění nové politické organisace střední Evropy a zajištění před sociálním rozvratem, hrozcím z ruského bolševismu. Ideje vyjádřené paktem o Svazu národů staly se nám vodítkem při této práci.

Proto jsme počali rychle spolupracovati s Rakouskem: poskytli jsme mu sami finanční pomoc na své riziko a zasadili jsme se pro ně o další pomoc ve Svazu národů. Jednání skončeno uzavřením přátelské smlouvy o arbitráži. Podobně jsme se pokoušeli vyřešiti věci s Maďarskem; přes to, že obtíže byly větší, vešli jsme nakonec i s ním ve spolupráci při jeho finanční rekonstrukci v Ženevě a nyní postupně v klidu řešíme další nevyřešené ještě otázky. Naše spojenecké smlouvy se státy Malé dohody se postupně mění ve svém charakteru ve smlouvy k výlučnému udržení klidu a pořádku v centrální Evropě a o intimní spolupráci hospodářskou a kulturní. Doufáme, že jako na Rýně ovládne duch dohod locarnských také státy na Dunaji; dříve nebo později dojde k Locarnu také pro státy střední Evropy.*) Státy Malé dohody už

*) Viz uvedenou již knihu Locarno a Svaz národů (3. číslo Časových otázek, Pozn. vyd.).

dnes o to usilovně pracují. S Polskem došli jsme k uzavření smlouvy o přátelské spolupráci hospodářské, o arbitráži a vyloučení všech násilných řešení eventuálních sporů mezi námi.

Jdouce důsledně v duchu ideí, jež jsme hájili za války v boji o svobodu malých národů, klademe zvláštní váhu na svou spolupráci ve Svazu národů. Účastnili jsme se usilovně práce pro odzbrojení a v rámci diskusí o těchto otázkách spolupracovali jsme, pokud bylo to v našich skromných silách, o uskutečnění smlouvy o vzájemné pomoci a Ženevského protokolu. Pokračující v této politice, vynaložili jsme, pokud bylo na nás, vše k tomu, aby se podařila locarnská jednání. Tím ve sféře své kompetence, kompetence a možnosti malého národa, přispěli jsme k zajištění míru nejen pro sebe a pro své okolí, ale i pro ostatní Evropu. Umožnilo nám to zejména dojiti ke správnému poměru se svým největším sousedem, Německem, s nímž v Locarně dojednána byla smlouva arbitrážní; má to své nepřímé důsledky také pro náš poměr k Rakousku, k Maďarsku i k našim Němcům. Náš dobrý vztah k Anglii, Francii a Itálii tuto mírovou naši politiku jen zesiluje a usnadňuje.

Tak po sedmi letech zajistili jsme mír a klid svému státu mírovou a demokratickou svou politikou v míře, v jaké se to za dnešních poměrů mohlo vůbec podařiti. Věříme, že to bylo možno jen tím, že jsme zůstali věrni ideálům a principům, jež nás vedly v boji za svobodu malých národů vůbec.

8. Budoucnost malých národů, jejich roli a zdárnou činnost v nově reorganisované Evropě představujeme si právě jen ve smyslu, v jakém jsme se pokoušeli uplatňovati zásady demokracie v naší

vnitřní i zahraniční politice. Prováděti minoritní politiku rozumnou a spravedlivou není totiž jen otázkou, zdali chceme nebo nechceme býti věrni ideám, v jejichž jméně bojovali jsme o vlastní svou svobodu, a minoritním smlouvám, jež jsme podepsali; je to také věc vlastního zájmu a dobře pochopeného vlastního prospěchu s hlediska politiky vnitřní i zahraniční. Doufám, že všechny malé národy nově osvobozené, i ty, které byly zbaveny možnosti jiné utiskovat, především to si dobře uvědomí.

Prováděti důsledně a zásadně mezinárodní politiku v duchu paktu o Svazu národů je opět nejen věcí věrnosti k zásadám, jež pomohly ve světové válce malým národům k svobodě, nýbrž je to především otázka opravdového životního, existenčního zájmu malých států a národů. Je v celém světě málo států, které by měly tolik skutečného zájmu na tom, aby byl zachován mír, aby autorita Svazu národů byla co nejsilnější, aby pakt o Svazu důsledně byl za všech okolností uplatňován, jako je tomu u všech malých států a národů střední a jihovýchodní Evropy. Dnes se k těmto malým státům připojují svým zájmem všechny státy skandinávské, Holandsko, Švýcarsko, Španělsko, Portugalsko, státy jihoamerické atd. V tom vidím dnes hlavní poslání malých států a národů v Evropě.

Ve své politice mezinárodní svým velikým počtem ve Svazu národů mohou malé národy působiti na upevňování jeho autority a vlivu a zajišťovati tak stále více a více trvanlivost evropského míru. Tu a tam se vyslovuje skepse právě ohledně této politiky malých národů a zejména malých národů střední a jihovýchodní Evropy. Ukazuje se na zkušenosti z minulých dob. Zapomíná se, že právě minulé doby

se vyznamenávaly nevyřešením nejpálčivějších otázek národnostních, že dnešní stav naproti tomu jest velikým pokrokem proti minulosti, i když vše správně a spravedlivě vyřešeno není; proto světová válka znamená pro malé národy novou fási jejich politiky. Také veliké, dosud nezažité zkušenosti politické ze světové války mají a budou mítí bezesporný vliv na celý další jejich vývoj a postup. Myslím, že právě příklad Československa i jiných nových států ukazuje, že malý stát a národ může vykonati mnoho pro všeobecný mír a svou vlastní bezpečnost, uvědomí-li si dobře své úkoly, své poslání, své povinnosti.

Platilo vždy i o velkých státech, a platí to tím více o státech malých, že se pravidelně udržují těmi principy a prostředky, kterými vznikly. Malé státy mohou padnouti, zpronevěří-li se uvnitř nebo navenek ideám vnitřní i mezinárodní demokracie, která byla hlavní tvůrkyní jejich existence a národní svobody.

V. Závěr.

Existence a role malých států závisí ovšem jako vždy na situaci a politice států velkých. Předně je životním zájmem malých států, aby Svaz národů, v němž rozhodují a vždy budou rozhodovati především velmoci, byl jednak úplným, jednak aby i od velikých mocností byl respektován; za druhé je životním zájmem malých států středoevropských, aby co nejdříve došlo se ke spolupráci s Ruskem a vytvořil se duch loyality a spolupráce s ním, jako se stalo v Locarně s Německem.

Konečně Sovětské Rusko probudilo sice řadu národů k národnímu životu doma, ale svou revo-

luční propagandou dnešní dělá totéž ve veliké míře v Evropě, v Asii i Africe a působí tím na všesvětovou stránku tohoto problému vlivem velmi pronikavým. Nechávám zatím stranou otázku, zdali je to dobře či nikoli s hlediska všeobecného.

Proto je otázka Ruska, jeho definitivní organizace, jeho rychlého zaklínění do evropského a normálního světového života politického tak důležitá, poněvadž bez této normalisace nebudou mít klidu a jistoty malé národy středoevropské, ale nebudou také mít klidu velké státy, ježto otázka malých národů a minorit vůbec bude pořádkem revolučním kvasem velikého dosahu pro dnešní politický život mezinárodní.

Pro malé národy je to důležité s několika hledisek.

Především Rusko je přímým nebo nepřímým sousedem řadě malých národů středoevropských. Proto jeho vliv na ně je silný, a pokud v Rusku nebude klid a normální stav, budou vždy tyto národy v nejistotě o svůj osud. Sovětské Rusko je dále samo složeno z řady větších i menších národů a svou politikou od revoluce bolševické až do dneška probudilo je k národnímu životu a sebevědomí. Je to vážný problém pro Rusko i pro Evropu, jak se tyto nové otázky pro budoucnost vyřeší. Definitivní organizace malých národů evropských bude tudíž nepřímo ovlivňována tím, co se stane s vnitřní organizací Ruska po stránce národnostní.

Konec konců je svět, je lidstvo všechno, malé státy stejně jako velké státy, řízeno týmiž principy a ideami. Rozdíl je jen ten, že veliký stát velmi často — ne vždy — může se odvážit spo-

lěhati na svou sílu. Aspoň odváží-li se toho, jde sice o veliké jeho zájmy, zřídka kdy však o celou jeho existenci. U státu a národa malého jde však vždy hned o celou národní existenci. I to nutí státy malé, aby se držely uvedených ideí a principů, jež jsou a vždy budou jejich záchranou.

Všechny národy mají svůj vnitřní nepřekonatelný pud k expansivnosti: chtějí býti velikými nebo aspoň většími, nežli jsou. Také malé národy chtějí býti velikými, ale ta velikost nemůže být v číslech, nýbrž v boji na poli duchovním, v boji zbraněmi ducha a kultury. To však jsou zároveň zbraně a cesty demokracie a zbraně a cesty také národů a států velikých. Náš velký historik Palacký řekl to kdysi o národu československém: „Kdykoliv jsme zvítězili, bylo to vždy spíše zbraněmi ducha nežli silou materiální.“ Československý národ, náležející k tak zv. malým národům středoevropským, se dnes i v budoucnosti chce řídit zásadou tohoto svého velikého buditele národního; chce býti věren velikým principům demokracie a chce se tak velikým státi závoděním na poli kultury a zbraněmi ducha. Tak vykoná nejlépe své poslání mezi národy a kulturami nové Evropy. To byly ideje a tužby, jimiž jsme se řídili za války a jimiž se řídíme po válce. To jsou ideje a ideály presidenta Masaryka a jeho věrných spolupracovníků, jsou to ideály a ideje naší zahraniční politiky; jsem vděčen osudu, že mně uložil tyto ideje hájit a uskutečňovat.

	Str.
Úvodem	3
T. G. Masaryk: Problém malých národů v evropské krizi.	
Úvodní poznámky: politika a věda	8
I.	
1. Státy a národy: státy a národy v Evropě	9
2. Smíšené státy	12
3. Rozdíl mezi východem a západem co do počtu národů a států	13
4. Zvláštní národnostní pásmo ve střední Evropě: problém malých národů	14
II.	
5. Definice malého národa: číselná velikost, růst a úpadek	15
6. Německé ultranacionalistické dovolávání se historie: historie však nepodporuje německého šovinismu	17
III.	
7. Podmínky politické nezávislosti jsou pro malé státy a národy tytéž jako pro velké. Nevýhody a výhody malých národů. Kultura a malé národy. Srbské balady. Povinnost velkých národů	21
8. Stupně a formy nezávislosti malých národů	26
9. Velká Británie a východní otázka. Polsko, Čechy a Srbo- chorvátsko hradbou proti německému <i>Drang nach Osten</i> (<i>Berlin-Bagdad</i>)	27
Závěrečné poznámky: užší styky mezi Velkou Británií a slovanským světem	28
Edvard Beneš: Problém malých národů po světové válce.	
1. Úvod	29
2. Smysl a filosofie války a idea svobody malých národů	32
3. Důsledky světové války pro malé národy: politická reorganiseace nebezpečného pásma střední Evropy	40
4. Politická role malých národů v poválečné Evropě	46
5. Závěr	53

REV15

SEMINÁRNÍ

Hist.-práv.

KNIHOVNA

oddělení